

MEHMET SOĞANCI (TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı)

Değerli Konuklar,
Sevgili Arkadaşlar,

Bugün bu etkinliğin yapılış nedenlerini, biçimini ve etkinlik kapsamı ile gerekli konuları Yürütme Kurulu Başkanım ve Oda Başkanım açıkladılar. Ben öncelikle burada hepimizin buluşmasını sağlayan arkadaşlarıma, Yürütme Kurulumuza, Düzenleme Kurulumuza, Elektrik Mühendisleri Odamızın sevgili yöneticilerine, TMMOB Yönetim Kurulu adına teşekkür ediyorum.

Bu kez beşincisi düzenlenen bu Enerji Sempozyumumuzun başlığı “Küreselleşmenin Enerji Sektöründe Yapısal Değişim Programı ve Enerji Politikaları.”

Bu sempozyumda “Küreselleşmenin Enerji Sektöründe Yapısal Değişim Programı ve Enerji Politikaları” tüm boyutlarıyla konuşulurken, bir yandan da Türkiye’de yaşananlara dair tespitlerde bulunulacak. Sempozyumun sonunda da çıkardığımız sonuçlar, kamuoyunun bilgi ve değerlendirmesine sunulacak.

Enerji sempozyumlarını TMMOB, Elektrik Mühendisleri Odamızın yürütücülüğünde 1996 yılından beri yapı gelmektedir. Bu sempozyumların 1999’da yapılanında panelimizin ismi “2000’li Yıllarda Ulusal Enerji Politikaları” idi. 2001 sempozyumun paneli ise “Enerji Sektöründe Yapısal Değişiklikler ve Sorunlar” ismini taşıyordu. “Küresel Enerji Savaşları Kamusal Enerji Politikaları” başlıklı geçen dönem ki sempozyumda da panelimiz “Enerjide Yeniden Yapılanma” başlığındaydı. Bu sempozyumumuzda da panelde “Türkiye’de Enerji Politikaları ve Yasal Düzenlemeler”i tartışacağız.

TMMOB yıllardır üzerine düşeni yapmakta ve meslek alanları ile ilgili ve sürekli olarak, bugünkü gibi topladığı sempozyumların sonuç bildirimlerini oluşturmaktadır. Bu etkinliklerimizde bilim insanlarının ve uzmanların yoğun emek harcayarak oluşturduğu bilgi, erişilebilir ve ulaşılabilir hale geliyor. Bilgi bu etkinliklerimizde paylaşıyor. Görüşler, bilimin ve tekniğin ışığında çalışmalarını sürdüren TMMOB’nin 50 yıllık birikiminin süzgecinden geçiriliyor ve sonuçları kamuoyuna duyuruluyor. Ama ne yazık ki, bu duyurulan sonuç bildirimlerinde yazılanlar her zaman yerel ve merkezi iktidarların uyarılması şeklinde oluyor.

1999 yılında TMMOB’nin gerçekleştirdiği Demokrasi Kurultayı’ndan da alıntılar yaparak ve bugün şimdi başlatmakta olduğumuz sempozyumun önsözü olması anlamında da enerji üzerine Birliğimizin şimdiye kadar biriktirdiklerini sizlerle paylaşmak isterim. Şüphesiz bu sözler Oda Başkanımın söyledikleri ile bir arada algılanmalıdır.

Hepimiz biliyoruz, insanoğlunun dünyadaki diğer canlılardan temel farklılıklarından en önemlisi, kültürel bir yaşam sürdürüyor olabilmesidir. İnsanoğlu yaşamını coğrafi veya meteorolojik koşullara bağlı kılmaksızın dünyanın her bölgesinde sürdürür. Bu durumda da her zaman enerjiye gereksinim duyar.

Bu temel davranış biçiminden hareketle, gereksinim duyduğu enerjiyi kültürel düzeyine bağlı olarak üretir ve tüketir. Bu yaşam ve tüketim biçimleri, onun için aynı zamanda yaşamsal bir zorunluluk haline dönüşür. Bu zorunluluğu yaşadığı çağdaki teknoloji düzeyi belirlemektedir.

Bu nedenle, kısaca ve özetle söylenmelidir ki; “Tüm bu yaşamsallıklardan dolayı enerji, ticari bir mal değil, toplumsal bir hizmettir. Borç nedeni ile enerjisiz bırakılma insan hakları ihlalidir. Enerji, toplumsal bir varlıktır. Elektrik üretimi yapısı gereği doğal tekeldir. Elektrik enerjisinde merkezi planlama zorunludur. Enerji üretiminde kamu yararını koruyucu merkezi denetim mekanizmaları zorunludur. Elektriğin katma değeri ticari değerinden yüksektir.”

1999 Demokrasi Kurultayı’nda TMMOB “Ülkemizdeki Elektrik Enerji Sektörünün Acil Sorunları” başlığında gerekçelerini de belirterek demişti ki: “Sektörde yönetim krizi yaşanmaktadır. Sektörde çok başlılık ve eşgüdüm eksikliği yaşanmaktadır. Elektrik enerjisi üretimi ihmal edilmiştir. Elektrik dağıtım şebekeleri yetersizdir. Termik santrallerde kapasite kullanma oranları düşüktür. Sektör dışı bağımlı hale getiriliyor. Başta özelleştirilen bölgeler olmak üzere alt yapı yatırımları yatırımlar durmuştur.”

Gene 1999’da bu sorunlara TMMOB, “Ne yapmalı” başlığı altında da şunları çözüm olarak önermişti:

“Öncelikle gerçekçi ve merkezi bir enerji planlaması yapılmalıdır. Ülkemizde geleceğe yönelik projeksiyonlar ve

planlamalar genellikle bugünkü üretim/tüketim dengesine ve bugünkü kurulu güç dengesine dayandırılmaktadır.

Oysa yapılması gereken fiili tüketimin esas alınması ve ondan geriye doğru gidilmesidir. Özellikle termik santrallerin baca gazı arıtma ve kül tutma tesisleri hızla devreye sokulmalı ve çevreye olan etkileri azaltılmalıdır. Böylelikle kapasite kullanma oranı yukarı çekilecektir. Özellikle ulusal kaynaklarla çözüme yönelinmeli ve gerek proje, gerek plan, gerekse başlanılmış olan ve bitirilmiş olan toplam 702 hidroelektrik santralin tümünün çalışmaları tamamlanmalıdır. Ülkemizin acilen bir rüzgar haritası çıkarılmalı ve bu konudaki potansiyel tespit edilmelidir. Rüzgar konusunda hızla pilot uygulamalar başlatılmalıdır. Güneş enerjisinden en çok oranda yararlanma konusunda teşvik edici bir politika benimsenmelidir. Fotovoltaik piller henüz elektrik enerjisi üretimi için ekonomik değildir. Ancak özellikle güneyde su ısıtmada güneş enerjili sistemler teşvik edilmeli ve bu işler için harcanan elektrik enerjisinden tasarruf sağlanmalıdır. Fotovoltaik piller 2015-2020 yıllarından itibaren kwh başına maliyetlerinin makul düzeylerde olacağı bilinmektedir. Bu konudaki araştırma-geliştirme (AR-GE) çalışmalarına başlanmalıdır. Elektrik tüketiminde tasarrufu teşvik edici uygulamalara gidilmelidir. Elektrik enerjisinin verimli kullanımı konusunda merkezi projeler geliştirilmeli, özellikle elektrik enerjisinin yoğun olarak kullanıldığı çimento ve demir çelik sektörlerinde hızla az elektrik tüketen teknolojilere yönelinmelidir.

Üretim, iletim ve dağıtımda bozulan merkezi yapı, yeniden oluşturulmalı ve sistemin bütünlüğü sağlanmalıdır. Özelleştirme uygulamalarından hızla vazgeçilmelidir. Özelleştirilmiş olan bölgeler derhal merkezi sisteme dahil edilmelidir. Planlama ve karar vermede çok merkezli yapı terk edilmeli ve ulusal düzeyde konunun tüm taraflarının yer aldığı Elektrik Enerjisi Ulusal Kurulu oluşturulmalıdır. Sektördeki ekonomik olmayan küçük ölçekli yatırımlardan vazgeçilmelidir. Bu konuda merkezi kurul, optimum ölçekleri belirlemelidir. Siyasi nedenlerle kenara itilmiş olan deneyimli kadrolar, derhal sistemin ilgili birimlerinde görevlendirilmelidir. Oluşturulacak olan merkezi kurula siyasi iktidarların kolayca müdahale edemeyeceği özerk bir yasal statü kazandırılmalıdır. Başta Avrupa Enerji Şartı olmak üzere ülkemiz enerji sektörü üzerine ipotek getiren tüm uluslararası sözleşmeler iptal edilmelidir. Özelleştirme adı altında verilen tüm imtiyazlar geri alınmalıdır. Bütün dünyanın gerek çevre ve insan üzerindeki olumsuz etkileri, gerekse ekonomik olmayışı nedeniyle terk ettiği nükleer teknoloji ülkemiz gündeminden çıkarılmalıdır. Sonuç olarak ekonomik sistemin gereği sanayileşme ve elektrikleştirme birlikte kavranmalıdır. Kapsamlı ve uygulanabilir bir planlama söz konusu olmadığından, sanayinin tutarlı gelişiminin ve buna bağlı elektrik üretiminin sağlanamayacağı ortadadır. Sanayileşme tercihleri ve bunun bir parçası enerji politikaları doğrudan sisteme bağlıdır. Küresel kapitalist sistem içerisinde ve kapitalist yoldan kalkınma söylemi ile ülkenin az gelişmişlik sürecinden çıkarılması ve toplum yararına bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesi olanaklı değildir. Bu sorun ise ancak halkın doğal kaynaklara, sanayiye ve geleceğe sahip olduğu bir sistem içerisinde ve halkın iradesinin ürünü olan iktidarlarca çözümlenir.”

Bunlar 1999'da TMMOB'nin enerji konusu üzerine tespitleri ve çözüm önerileri.

Şimdi 2005 yılındayız ve gene neredeyse aynı tespitleri yapıyor ve benzeri çözüm önerilerini sıralıyoruz. Nedir söylediklerimiz?

Türkiye'de enerji alanında, “yeterli ve sürdürülebilir enerji temini, yurttaşlara yeterli ve modern koşullarda enerjiye erişim olanağının sağlanması, bu konuda bölgeler ve gelir grupları arasındaki eşitsizliğin önüne geçilmesi, enerji maliyetleri ve fiyatlar, çevre sorunları, enerjinin verimli kullanımı, bilimsel teknolojik gelişmeler” kritik konular olarak öne çıkmaktadır. Ülkemizde enerji, “enerjinin yetmezliği, kayıp-kaçaklar, nükleer santral ihaleleri ve enerjide özelleştirme” söylemleri ile her zaman gündemdeki yerini korumaktadır. Tüpraş ve Erdemir'in özelleştirilmesinden sonra, son günlerde elektrik enerjisi dağıtım şebekelerinin özelleştirilmesi de gündemdedir. TMMOB bu sürecin yanlış olduğunu ısrarla vurgulamaktadır.

TMMOB olarak sürekli uyardık. Elektrik enerjisinde kayıp ve kaçaklar konusunda kalıcı çalışmalar yapılmamaktadır. Özellikle de kaçaklarla mücadele kamudaki üyemiz ve meslektaşlarımızın sırtına bindirilmiştir. Üstelik bu arkadaşlarımızın hiçbir güvencesi de yoktur. Bunun en somut örneği EMO Adana Şubesi Yazman Üyesi ve TMMOB İKK Sekreteri Hasan Balıkcı'nın başına gelendir. Arkadaşımızı sevgiyle anıyorum. Hasan arkadaşımızın uğruna canını verdiği enerjideki kayıp-kaçığın gerçek suçlularını bulmada bu sempozyum bize ışık tutacaktır.

Türkiye geline durumda “piyasa” uygulamalarıyla ortaya çıkan belirsizlikleri/riskleri ortadan kaldırmayı veya azaltmayı hedefleyen bir program izlemelidir. Bu nedenle başta enerji kaynakları, teknoloji ve finansman açısından dışa bağımlılığını azaltmayı ve ithalatını yönetebilir düzeylere indirmeyi hedefleyen bir geçiş programı hazırlanmalı ve kararlılıkla uygulanmalıdır.

Bu konular ekonomik olduğu kadar sosyal politikalarla da yakından ilişkilidir. Bu nedenle Türkiye'de "enerji sorunu/sorun alanları"nın piyasa mekanizmalarıyla çözüleceğine ilişkin bir politika bildirim sorunu çözmeye yönelik bir politikaya karşılık gelmemekte, aksine toplumda belirli kesimlerden diğerine ya da uluslararası şirketlere kaynak aktarılması doğrultusundaki bir gerçekliğe karşı gelmektedir.

Öte yandan, dünyada enerji üretiminin geleceği ile ilgili senaryolar giderek artan ölçüde yeni ve yenilenebilir enerji kaynakları, özellikle de rüzgar, biyokütle ve güneş enerjisi üzerine kurulmakta; nükleer güç santralleri mevcut haliyle gelişmiş ülkelerin enerji envanterinden çıkarılmaktadır. Önerilen geçiş programının yaşama geçirilebilmesinin öncelikli koşulu, sektördeki kamu yönetiminin güçlendirilmesi ve kamu kuruluşlarında etkinlik düzeyinin yükseltilmesidir.

Sektördeki farklı alanlarda faaliyet gösteren kamu kuruluşları arasında eşgüdüm sağlanmalı; yıllardır çalışmalarını ağırlıklı olarak sektörün ticarileştirilmesi ve özelleştirilmesi uygulamalarına bağlı kılınmış olan ETKB, öncelikle ulusal bazdaki politikaları oluşturma ve kurumlar arası eşgüdüm görevine dönmelidir. Türkiye alanın ticarileştirilmesi sonucu çıkacak riskleri azaltacak bir altyapıya sahip olmalıdır. Bu nedenle kamu yatırımcı kuruluşlarının piyasanın belirsizliklerini dengeleyen bir işleve sahip olması kaçınılmaz olacaktır.

Kaynakların planlanması ve teknolojik değerlendirmesi yapılmadan hiçbir projeye başlanmamalı; fizibilite çalışmaları göstermelik belgeler olmaktan öte teknik ve mali gerçeklere uygun olarak hazırlanmalıdır. Yatırım seçeneklerinin oluşmasında finans grupları ve firmaların baskısı ve etkisi geri çekilmelidir.

Sektördeki teknik yetenek geliştirilmelidir. Mühendislik hizmetlerinin niteliğinin geliştirilmesine yönelik sürekli eğitim politikaları ve uygulamaları gündeme getirilmelidir.

Türkiye'nin enerji konusunda acil öncelikleri şunlardır. Bu önceliklerin birbirinden bağımsız olarak değil, bir programın alt başlıkları olarak ele alınması gereklidir. İthal enerji kaynaklarına olan bağımlılık azaltılmalıdır. Yerli ve yenilenebilir enerji kaynakları uygun, verimli ve gelişmiş teknolojiler kullanılarak üretime sokulmalıdır. Enerji sektörüne yönelik politikaların uzun vadeli ve planlamaya dayalı olması gereklidir. Kaynakların etkin şekilde kullanımının yolu planlamadan geçmektedir. Türkiye'de enerji verimliliğinin yükseltilmesi gereklidir. Verimliliğin ve tasarrufun artırılması için düzenlemeler gerektiği gibi esas itibarıyla konu teknolojik gelişme ve kullanılan teknoloji ile ilişkilidir. Bu konu, hem enerji kaynaklarının elde edilmesi, dönüşüm ve tüketim aşamasında kullanılan teknolojiler, hem de sanayi ve ulaşımda kullanılan teknolojilerle bir bütün olarak ele alınmalıdır. Enerji alanında bilim-teknoloji politikalarının oluşturulması, teknolojik yenilenme ve gelişmenin programlanması gereklidir. Bilim ve teknoloji politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında her düzeyde toplumsal yarar dikkate alınmalı ve gözetilmelidir. Enerji sektöründeki adımların Türkiye'deki sosyal dengesizliği ve bölgelerarası eşitsizliği arttırıcı yönde olması kabul edilemez. Enerjinin tüm yurttaşlar için temel bir ihtiyaç olduğundan hareketle bu yönde gerekli önlemler alınmalı, sosyal politikalar enerji sektörüne içselleştirilmelidir. Şeffaf bir enerji piyasası oluşturulacağı iddia edilmektedir. Enerji alanı ile ilgili tüm veriler, projeksiyonlar, fiyatlar dahil bir veri bankası oluşturulmalı ve kamuoyuna açık olmalıdır.

Bu sempozyumun ana teması olan "Küreselleşmenin Enerji Sektöründe Yapısal Değişim Programı ve Enerji Politikaları" çerçevesinde Türkiye-AB ilişkilerine de bakmak gerekiyor.

AB'nin kendi belgelerinde enerji politikasının amaçları arasında rekabet gücünün iyileştirilmesi, enerji arz güvenliğinin sağlanması ve çevrenin korunması bulunmaktadır. Enerji müktesebatı, özellikle rekabet ve devlet yardımları (kömür sektörü dahil olmak üzere, iç enerji pazarı elektrik ve gaz pazarlarının açılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesi), enerjinin verimli kullanımı, nükleer enerji ve nükleer güvenlik ve radyasyondan korunma alanlarındaki kural ve politikalarından oluşmaktadır.

Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması kararının alındığı 17 Aralık 2004 AB Konseyi Zirvesi öncesi, Komisyonun açıkladığı üç rapordan biri olan "Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Muhtemel Üyeliğinin Sonuçları"nda da Türkiye'nin üyeliğinin Birliğe katacağı avantajlar arasında enerjiye ilişkin olanlar ön plana çıkmaktadır. Raporda enerjiye ilişkin olarak şu ifadeler yer almaktadır:

"Özellikle enerji konusunda Türkiye'nin oynayacağı rol tartışmasız çok önemli olacaktır. AB bu sayede dünyanın enerji bakımından en zengin bölgeleri ile komşu olacaktır. Türkiye, coğrafi konumu nedeni ile tam üyelikle birlikte AB enerji arzının güvenliğinde büyük rol oynayacak, petrol ve doğalgaz açısından önemli bir geçiş ülkesi olacaktır. Türkiye'nin katılımı, AB'ye enerji tedariki açısından daha iyi nakil yolları sağlayabilecektir. Böylelikle hem AB enerji arzını koruyabilecek, hem de bu bölgeler enerji ürünlerine yeni pazarlar sağlayabilecektir. Türkiye'nin üyeliği ayrıca AB ve güney komşuları arasında karayolu, demiryolu,

hava, deniz ve boru hattı bağlantılarını ciddi biçimde güçlendirecektir."

Bu ifadeler "yeni dünya düzeni"nde Türkiye'ye biçilen rolü de anlatmaktadır. Dikkat edilirse bu süreçte Türkiye'nin enerji sorunları ve çözüm yolları yoktur. Bu yaklaşım benimsenirse, ülkemiz enerji politikaları AB'nin sorunlarına çözüm temelinde gerçekleşecektir. Enerji politikalarında temel çözüm, önce bizim önceliklerimiz ve ihtiyaçlarımız olmalıdır. Bu sempozyumda bunların cevaplarını arayacağız ve bulacağız.

Bitirirken şunları da söylemeliyim. TMMOB insana karşı sorumluluklarında dolayı, kim ne derse desin görevlerini yapmaya devam edecektir. Panelde Oda Başkanının konu ile ilgili söyleyecekleri bizim sözlerimizdir.

TMMOB; bu sempozyumda Türkiye'nin enerji sorununa ilişkin görüşleri oluşturmakta ve ilgilileri uyarmaktadır. Sadece bu sempozyum değil, bağlı odalarımızın gerçekleştirdiği ve iki yıllık çalışma dönemi boyunca ikiyüze ulaşan etkinliklerin dışında bu dönem TMMOB, Diyarbakır'da GAP ve Sanayi Kongresi'ni, Urfa'da Toprak Reformu Kongresi'ni, Ankara'da Özelleştirmelerin 20. Yılı Sempozyumu'nu, Mühendislik Eğitimi Sempozyumu'nu, geçen hafta da gene bu salonda Sanayi Kongresi 2005'i gerçekleştirdik. Mart ayında Su Politikaları Sempozyumu'nu gerçekleştireceğiz.

Ben tüm bu çalışmaların sonuç bildirilerinin "Aydınlık bir Türkiye" istemlerinin gerçekleşmesi için siyasal iktidarlarca önemsenmesi gerektiğini belirtiyor, bu düşüncelerimle hepinize saygılar sunuyorum.

Teşekkür ederim.